

PHILIP CLAYTON
FORVANDLINGEN
AF TEOLOGIEN
– FOR KIRKE
OG SAMFUND

ANIS

Philip Clayton

Forvandlingen af teologien

For kirke og samfund

Oversættelse Steffen Boeskov

Forlaget ANIS
København 2011

Forvandlingen af teologien
– *For kirke og samfund*
Philip Clayton

© Forlaget ANIS, 2011

© This translation into Danish of *Transforming Christian Theology. For Church and Society* (first edition 2009) is published by agreement with Augsburg Fortress

Oversættelse: Steffen Boeskov

Bogen er sat med Garamond på Religionspædagogisk Center, trykt hos Scandinavian Book

ISBN-13: 978-87-7457-564-1

Omslag: Freiheit09

Udgivet med støtte fra Anis-fonden

Forlaget ANIS
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250 – fax 3325 0607
www.anis.dk

Indhold

Introduktion, af <i>Johanne Stubbe Tegjbjærg</i>	9
Forfatterens forord	17
Indledning:	
At blive klar over hvad du (egentlig) tror på	19
En profetisk udfordring til akademisk teologi	22
Mod teologiens genfødsel	24

Første del: Teologi i en overgangstid

1. Tingene har ændret sig	29
Religion i USA for halvtreds år siden	29
60'erne og 70'erne	31
Religion i USA i starten af det enogtyvende århundrede	32
2. Bliver kristne nødt til at hade forandring?	35
3. Hvorfor svarene bliver nødt til at være teologiske (og hvad det betyder)	39
En teologi er et verdens- og livssyn	41
Kilder til kristne verdens- og livssyn	44
4. Postmoderniteten gør os alle til teologer	49
Hvad var "modernitetens" præmisser?	49
Overgangen til en postmoderne verden	52
5. Postmoderne tro	57
Modernitetens tre sidste krampetrækninger	57
Tvivl er ikke synd	59
Tilbagevenden til en tænkende tro	61
Tilhørsforhold, opførelse, tro	63
Altid allerede på vej	65

6. "Alt bliver nødt til at forandres"	69
Ligheder med Roms fald 71	
Forandringer i menighedernes struktur 72	
Forandringer i kirkesamfundenes struktur 74	

7. At håndtere forandring	77
Et opråb til kirkeledere 79	

Anden del: Teologi der kan forvandle kirken

8. Opgiv ikke kirken!	87
-----------------------	----

9. Forvandlende teologi	91
To stridende lejre 93	
At vende tilbage til en "kristendom under den store teltduk" 94	
Tal ikke bare om det; gør det! 96	
At lære af erfaringen 97	

10. At lære at finde din egen teologiske stemme	101
Vær bevidst om dine overbevisninger 101	
Eksempler der kan hjælpe dig i gang 103	
De syv kristne kernespørgsmål 105	
At lave kirkeaktiviteter fra teologien og videre ud 107	
Forestil dig Martin Luther i det enogtyvende århundrede 109	

11. Teologi som historiefortælling	113
At fortælle teologiske historier på det personlige plan 114	
At fortælle teologiske historier på menighedsplan – og udover det 117	

12. Teologi i aktion	121
Saml dine tanker hvor dit hjerte er 121	
Forsøg dette eksperiment i din lokale kirke 124	

Lad være med at stresse over de små ting 126
At betragte teologier som komplementerende,
ikke indbyrdes uforenelige 128

13. En afkaldsteologi for kirken 131
- Kristushymnen i Filipperbrevet 2 134
 - At udleve Kristushymnen 138
 - At genkende magten og fordommenes ansigter 139
 - Afkald i kristne menigheder 144
 - At forene forkyndelsen med afkald 147
 - Afkalds-teologier 150

Tredje del:

Teologi der kan forvandle samfundet

14. Nye partnerskaber indenfor kristen aktivisme 155
- Obama-effekten 155
 - Postmoderne (pragmatisk) idealisme 157
15. Det er tid til at stoppe den gamle kamp mellem
liberale og konservative 159
- Det ser "liberalt" ud er ikke godt nok 159
 - At finde et udtryk der overvinder forskellen 162
 - At gøre en forskel med forskellen 165
16. Fra kirkeligt arbejde til missionale kirker 167
- Hvordan det plejede at være 167
 - Tingenes tilstand i dag 169
 - At gentænke missionsteologien fra bunden 170
 - Missionale kirkers kendetegn 171
17. Social forvandling uden "os og dem" 175
- Vores forskellige identiteter 176
 - Teologi i en tid med tæt sammenknyttede
identiteter 177
 - Et kald til at genfindning, fornyelse –
og radikal forvandling 179

18. At konstruere en fællesskabsteologi for fællesskabet: De seks skridt	183
Begejstringsprincippet	183
At identificere sig med et missionalt fællesskab	186
Grunden til at ægte fællesskab og missional kristendom er uadskillelige	188
19. Mod en progressiv teologi for kristen aktivisme	193
Hvorfor er det kontroversielt for kristne at kalde sig selv progressive?	193
Social forvandling i Lukasevangeliet 4, Lukasevangeliet 6 og Matthæusevangeliet 25	195
At samarbejde med Gud for verdens frelse	199

Fjerde del:

Samtaler, det er værd at tage

Samtale 1. Valg, overbevisninger og relation	209
Samtale 2. Hindringer for at høre til	213
Samtale 3. Mod en progressiv missiologi	221
Noter	226
Til videre læsning	231

Introduktion

Af Johanne Stubbe Teglbjærg

I et interview udsendt på podcast af den californiske hjemmeside “Homebrewed Christianity” fortæller Philip Clayton om sin far og beskriver ham som en evangelikalsk ateist – som en højt uddannet lidenskabeligt troende og prædikende ateist, der kan sammenlignes lidt med de såkaldt nye ateister. Som Clayton fængende fortæller, så lærte han ikke kristendommen at kende hjemme, og havde aldrig mødt en evangelikal kristen, men lærte gennem sin far fuldstændigt, hvad det ville sige at være “evangelikal”, nemlig at være engageret i sin sag på en “sort-hvid” måde. Claytons fars progressive dagsorden viste, hed det sig, at forestillingen om Gud var forkert og religionen åndssvag. Clayton fortæller meget morsomt om, hvordan han som stor teenager kom hjem og ved morgenbordet fortalte, at han var blevet kristen: “Min far så på mig som en “alien” og min mor græd stille. Tårer løb ned ad hendes kinder”. Mere alvorligt fortæller han, at hans fars altid nærværende indre stemme var baggrunden for, at han blev filosof og teolog og årsagen til, at han har brugt en stor del af sit liv på at kæmpe med filosofi og videnskab i forhold til religion og teologi. For Clayton kom spørgsmålene før troen.

I dag er Philip Clayton Ingraham professor ved Claremont School of Theology og professor i Religion og Filosofi ved Claremont Graduate University i Californien. Han har været gæsteprofessor ved Harvard, Cambridge og Münchens universitet. Med studier i München under den berømte tyske teolog Wolfhart Pannenberg og en ph.d. fra Yale University i filosofi og reli-

gion er han blevet specialist i emner, der har at gøre med mødestedet mellem religion og videnskab. Mere end noget andet har han beskæftiget sig med, hvad han selv kalder den kulturelle kamp mellem videnskab og religion, og har forsøgt at finde et progressivt alternativ til både den fundamentalistiske form for videnskab og samme form for religion. Fremfor skarpe fronter mellem disciplinerne ser han et konstruktivt og spændende fællesskab. Clayton er decideret specialist i "dialogen" mellem videnskab og religion, i konstruktiv teologi (dogmatik), i filosofisk teologi (fundamentalteologi), religionsfilosofi, videnskabsfilosofi og metafysik og arbejder inden for områderne af videnskab, etik og teknologi, komparativ religion, moderne filosofihistorie, kontinental rationalisme og tysk idealisme, teologihistorie og erkendelsesteori. Han har modtaget et hav af akademiske anerkendelser: Awards, fellowships og lectureships og publiceret omfattende, forelæst verden over og blogget langt ud over akademiets grænser. Clayton forsker ikke bare i teologi på universitetet, men taler verden over og kommunikerer med sine fans og venner bl.a. gennem Facebook, Twitter og Youtube. Samtidig med at Clayton er indbegrebet af den succesfulde akademiske filosof og teolog, er han blevet en offentlig intellektuel, der de sidste år har lagt større og større afstand til den aktuelle akademiske teologi. Faktisk har han de senere år ændret både sin tilgang og sin opfattelse af teologien så meget, at han ligefrem kalder det en omvendelse. Når man ser hans CV ser han typisk akademisk ud. Men han foretager sig ting, som ikke er anerkendt i den akademiske teologi, og som gør ham helt atypisk. F.eks. er det højst usædvanligt, at etablerede succesfulde teologer ændrer opfattelse på den måde, som han har gjort og usædvanligt med den form for åben integration af det personlige og det faglige som han inkarnerer så overbevisende. Clayton er en af de amerikanske teologer, som i øjeblikket skiller sig allermest ud.

Men hvad er der sket? Hvad var det i første omgang, der gjorde, at ateistens søn blev absolut overbevist om, at han ikke kunne leve som ateist? Clayton beskriver sig selv som et "post hippie flower child", der var tiltrukket af tro(en) allerede tidligt. Han følte en mystisk tiltrækning og enorm længsel, der på den ene side var ubestemt, og på den anden side havde karakter af guddommeligt nærvær. Da han var fjorten år, kunne han navngive sin læng-

sel og begyndte at gå i kirke. Måneder efter “accepterede han Kristus”, havde en “kraftfuld omvendelse” og en “karismatisk oplevelse” og alt, fortæller han, var sort og hvidt – ligesom hjemme, bare omvendt. Clayton var overbevist og ville være præst. I stedet kom han efter andres råd til at læse filosofi og oplevede som filosofistuderende sin “anden” omvendelse. Da begyndte det sort-hvide billede at krakelere. I første omgang var det positivt i den forstand, at han på universitetet lærte, at troen ikke handlede om svar, men om spørgsmål. Den handlede endda ikke om dem, der var nemme at besvare, men om de værste og sværeste. I anden omgang var det negativt. Han mødte på det konservative og lukkede universitet, hvor han læste, en kristen forkyndelse og forståelse, der sagde ham så meget imod, at han droppede ud. Konkret fortæller han, at anledningen var en lærer, der kaldte holocaust for Guds vilje. Dette var og er, siger han, det sorteste øjeblik i hans karriere.

Trods denne erfaring kunne Clayton ikke leve som ateist. Det er sådan, han udtrykker sig: “Jeg kunne ikke leve som ateist.” Han besluttede sig derfor for at gøre en dyd ud af nødvendigheden og give sig i kast med det, der på det tidspunkt forekom ham at være de største og vanskeligste spørgsmål, nemlig dem der berørte forholdet mellem religion og videnskab, nærmere bestemt den såkaldte “dialog” mellem teologi og naturvidenskab. Denne dialog var på dette tidspunkt i begyndelsen af 80’erne et af de hotteste teologiske emner og Clayton besluttede sig for at studere denne dialog under vejledning af Wolfhart Pannenberg, fordi Pannenberg på dette tidspunkt blev anset for at være den største kompetence på området. Efter studier i München hos Pannenberg vendte Clayton tilbage til Yale for at færdiggøre sin ph.d. og for på Pannenbergs anbefaling at studere fænomenologi og religion. Pannenberg var, siger han, en brillant mentor, der stillede utroligt høje krav – så høje, at man efter Claytons udsagn ikke ville have kunnet finde et universitet i USA med et studieprogram af samme høje standard. Pannenberg var i disse år hans virkelig formative inspirationskilde.

Pannenbergs teologi tog på dette tidspunkt udgangspunkt i en enkel kritik af Rudolf Bultmanns afvisende behandling af menneskets historicitet og i en kritik af Karl Barths teologi for at subjektivisere forestillingen om Guds åbenbaring. Problemet med Barths tolkning af åbenbaringen var ifølge Pan-

nenberg, at den i sidste ende tolkede åbenbaringen som en strengt personlig vished om Gud og dermed gjorde Barth teologien til en rent privat sag. Som et alternativ præsenterede Pannenberg en tolkning af åbenbaring som historie forstået sådan, at først vores samlede fælles og personlige histories vidnesbyrd om Gud kan siges at være udtryk for Guds åbenbaring. På de amerikanske universiteter havde Pannenberg på den baggrund fået et pludseligt og enormt teologisk gennembrud i 60'erne og 70'erne og var blevet kendt som en, der drev teologi primært på grundlag af videnskabelige indsigter fra filosofi, antropologi, historie og naturvidenskab.

Om Pannenberg faktisk drev sådan en teologi, er stadig kontroversielt, men for forståelsen af, hvilken teolog Clayton er, er denne opfattelse af Pannenberg væsentlig. Clayton mener nemlig, at Pannenberg i 1970 ændrede sin teologiske tilgang fra at være en tilgang "fra nedenu" og det vil sige en tilgang, der bevægede sig fra alle menneskelige videnskabelige discipliner mod Gud til at være en tilgang både "fra nedenu" og "fra oven" og det vil sige nu også en, der bevægede sig fra den kristne "åbenbaring" mod videnskaben, og Clayton forstår sit eget teologiske arbejde som en frugt af overtagelsen af denne metode fra Pannenberg. Særligt Claytons seneste bøger inden for teologi og naturvidenskab er eksempler på, hvordan han til at begynde med tager udgangspunkt i videnskaben og efter et "spring" belyser denne fra en kristen vinkel. Uanset at også denne tolkning af Pannenberg kan diskuteres, så er denne "pannenbergske" metode med Claytons egne ord hans "single biggest influence".

Alligevel er det ikke dette, der falder i øjnene, når man ser på Claytons teologiske virksomhed i dag. Dels kunne Clayton nemlig som mange andre dengang ikke overtage den erkendelsesmæssige arrogance, der tilsyneladende lå i Pannenberg's teologiske dyrkelse af begreber om universalitet, sandhed og eftervisning, dels mener han i dag, at der i mellemtiden har fundet så store kulturelle og intellektuelle ændringer sted, at det er blevet nødvendigt med en radikalt anderledes og procesteologisk inspireret form for teologi end den slags systematik, som Pannenberg repræsenterede. Clayton hævder i dag ligefrem også, at dialogen mellem teologi og naturvidenskab er endt blindt, og

kalder indsigten i nødvendigheden af en ny teologi for sin tredje omvendelse, “a major shift”.

I podcasten på Homebrewed Christianity bliver Clayton spurgt, hvordan det kan være, at en person som han, der har brugt sin akademiske karriere på at forsøge at forene kirkens forkyndelsesmæssige udsagn med den akademiske videnskabs sandhedsudsagn, nu pludselig er begyndt at rende rundt “talking about Jesus all the time”. Clayton forklarer, at der efter hans opfattelse har fundet tre væsentlige intellektuelle forandringer sted i kølvandet på 11. september 2001, som har præget det sidste tiår. For det første mener han, at 11. september blev taget som anledning af ateistiske intellektuelle til at fremstille religiøse mennesker som farlige og religionen som fjende. Det blev afslutningen på den konstruktive dialog mellem teologi og naturvidenskab, og for Clayton selv blev det en anledning til at engagere sig i et måske mere ydmygt forsøg på at vise, at troende mennesker ikke nødvendigvis er fundamentalister og at religionen ikke som sådan er farlig. Den anden forandring var de tiltagende påvisninger af, hvordan den religiøse fundamentalisme spreder sig og f.eks. af hvor ufattelig stor en del af den amerikanske befolkning, der ikke tror på evolution, men på intelligent design. Dette siger han, er et kald til de progressive teologer om at komme op af hullerne. Efter erkendelsen af, at videnskabsmænd og filosoffer ikke ville samtale mere og af det tidligere fælles intellektuelle projekts kollaps er der, hævder Clayton, ikke andet at gøre end at *tanke endnu dybere ud af vores tradition* – hvilken vi ikke skal være dogmatiske omkring, men tage som spørgsmål – og *tale stærkt og kraftfuldt fra hjertet af troen*. Vi bliver, siger han, nødt til at spille på vores hjemmebane først.

Men, kan man spørge, er dette ikke bare et andet apologetisk projekt? Hvorfor skal vi gøre dette? Claytons enkle svar er, at den kristne tradition, tro og kirke er ved at uddø – ikke langsomt men i et tempo, der er så lynhurtigt, at det kun kan være naivt og fejlt at tie stille, hvis altså man hører til dem, der finder en eller anden værdi i denne tradition og dens udtryk. Efter Claytons opfattelse er den kristne tradition, som så mange mennesker i den vestlige verden tager for givet, truet så alvorligt, at den pludselig og snart vil være væk. Bogen her – *Transforming Christian Theology. For Church and Society* –

handler om, hvad der går tabt, hvis denne tradition forsvinder, og hvad man skal gøre for at undgå dette. Den er et kald til os alle om, at tænke *dybere* og tale *stærkere* og handler ganske konkret om, hvad det så vil sige at gøre dette. Hvad vil det sige, at tænke dybt ud af den kristne tradition? Hvad vil det sige at tale stærkt om den? Hvad betyder det og hvilken forskel gør det? For Clayton fører dette til et dybt personligt engagement i en omfattende og åben kirke og et integrerende samfund, som er båret af en trinitarisk teologi med en nærværende Gud. Det er en teologi, der gennem sin "milde og blide" procesinspirerede åbenhed over for tilværelsen og tilblivelsen intensiverer iagttagelsen af nutiden. For den uddannede teolog må dette lyde som en gentagelse? Gammel vin? I Claytons form fænger det, provokerer det og åbner det. Der er meget, man kan diskutere og meget man kan være uenig med. Men som noget relativt usædvanligt, så gør denne bog, at man føler man må være enten det ene eller det andet. Man må engagere sig. Man må diskutere det. Man må tænke over det. Måske må man absolut tilslutte sig den store bevægelse af forskellige slags kristne, der fra alle mulige forskellige sammenhænge nu med Clayton som foregangsmand slutter sig sammen i et stort Obama-inspireret kristent fællesskab. Det gør de ikke for at argumentere for en særlig oplevelse af Gud som åbenbaret i Kristus og erfaret i Ånden, men for at tænke over den og tale om den. Nogle, siger Clayton morsomt og realistisk, vil selvfølgelig råbe kætteri. Men det er ikke dem, der hjælper her. Vi må tænke nyt og tale nyt. Gå ud på den tynde is – også selvom nogle af os falder i.

Bogen her er en højst usædvanlig bog. Først og fremmest er den ikke svær at læse og den er ikke kedelig – selvom den handler om Kristus, kristen teologi og den kristne kirke. Den er vedkommende. Det er måske det første chok, man får, når man åbner den. Den er heller ikke abstrakt, selvom abstraktionsniveauet ikke er lavt. Den er ikke akademisk, selvom den er frugten af solidt akademisk arbejde. Den er ikke skrevet af en bedrevidende, selvom Clayton i mange henseender faktisk ved bedre. Den er ikke intellektuel i den elitære betydning af ordet, men i den overbevisende og almindelige betydning af ordet. Den er intellektuel, fordi den forudsætter, at alle mennesker er intellektuelle i den forstand, at de tænker over deres liv. Den er folkelig, hvis folkelig betyder, at tage folk – det vil sige dig og mig og vores fællesska-

ber – alvorligt. Er den kirkelig – ja i høj grad – men den stræber efter at udfordre vores opfattelse af hvad kirke overhovedet er. Hvad er det? Den er i hvert fald ikke skrevet kun til kirkegængere eller til kristne, selvom det blandt andet er til dem, den vil give tænkningen og teologien tilbage. Nøgleord er livsduelig, progressiv, åben, udforskende, modig, nærværende, robust, nuanceret, ydmyg og med selvindsigt og humor. Det er en bog med et stort anliggende – lige dele bekræftende og provokerende.

